

Å snakke om det som ikke skal nevnes!

– Om bruken av samtaleverktøyet «LeVel» overfor unge som har utvist skadelig seksuell adferd.¹

*Marie-Lisbet Amundsen, Professor, Universitetet i Sørøst-Norge
Per E. Garmannslund, Dosent, NLA høyskolen*

Abstract

This article examines the use of a conversation tool called »LeVel«, which employees of the Norwegian Probation Service use when talking with young boys who are serving a youth sentence.

Two focus group interviews have been carried out among employees. Interview data were analyzed using thematic analysis based on two questions: to what extent do staff members in the probation service feel that a conversation tool can be of support when conducting conversations with boys who have committed sexual abuse; and what importance do employees think the conversation tool has for conversations with these young people?

The informants are generally positive about the conversation tool, but they point out that the fact that conversations are not based on voluntary participation is a challenge. Furthermore, the tool is not adapted to users with language difficulties, neurological diagnoses or cognitive difficulties. The informants also indicate that the time frames available for conversations vary greatly, which means that one is in danger of having to finish conversations earlier than desired.

Keywords

Juvenile punishment, harmful sexual behavior, conversation tools, self-efficacy
Ungdomsstraff, skadelig seksuell atferd, samtaleverktøy, mestringsforventning

Innledning

I Norge har man siden 2014 hatt ungdomsstraff som alternativ til fengsel for ungdom som har begått alvorlig kriminalitet (Strømsvik et al., 2016:13). Konfliktrådet har ansvar for ulike straffereaksjoner som ungdomsstraff (Konfliktrådsloven § 22 og 23; Straffeloven §§ 52a til 52c). Konfliktrådsloven § 23 angir en gjennomføringstid fra seks måneder til to år, med mulighet til inntil tre år i tilfelle hvor fengselsstraff ellers ville strukket seg over en lenger periode enn to år.

1. Title in English: On the use of the interview tool «LeVel» with young people who have exhibited harmful sexual behaviour

Prosesen frem mot ungdomsstraff er omfattende, og innebærer blant annet et såkalt ungdomsstormøte, samtidig som det utarbeides en ungdomsplan (Konfliktrådsloven § 24 og § 25). Ungdommen kan ved ungdomsstraff også pålegges behandling eller opphold i institusjon, dersom dette ansees som nødvendig. Det opprettes et oppfølgingsteam, som har ansvaret for gjennomføringen av innholdet i straffetiltaket, og oppfølgingsteamet ledes av ungdomsordinator i Konfliktrådet. Konfliktrådet har det formelle ansvaret for straffegjennomføringen i slike saker, men da i tett samarbeid med kriminalomsorgen og friomsorgen, som har ansvaret for det konkrete innholdet. Dette innebærer blant annet å snakke med den unge om lovbruddet for å redusere gjentakelsesfare.

I forbindelse med innføring og gjennomføring av ungdomsstraff, ble det avdekket et behov for et samtaleverktøy i forhold til saker som dreide seg om skadelig seksuell atferd (SSA). På initiativ fra Vestfold friomsorgskontor ble det så tatt initiativ til et samarbeid mellom friomsorgen, kriminalomsorgen og Konfliktrådet for å få utarbeidet et samtaleverktøy til bruk for saksbehandlerne når de møter de unge. De kontaktet *The Lucy Faithfull Foundation* (LFF) i Storbritannia som sa seg villig til å dele av sin kompetanse og erfaring. Resultatet av dette samarbeidet ble samtaleverktøyet «LeVel» som er utarbeidet blant annet av ansatte i kriminalomsorgen og Konfliktrådet som jobber direkte med disse ungdommene.

Om samtaleverktøyet

The «Lucy Faithfull Foundation» er en stiftelse i Storbritannia som utelukkende jobber for å redusere overgrep mot barn. Stiftelsen samarbeider tett også med andre faggrupper for å trygge og beskytte barn mot overgrepssproblematikk.

Samtaleverktøyet består av sytten temaer som kan brukes som utgangspunkt i samtalene med ungdommene. Temaene velges fritt med utgangspunkt i hva som er relevant for den enkelte, slik at man i størst mulig grad setter søkelys på det som kan være til hjelp her og nå. Dette forutsetter en grundig vurdering i forkant av samtalene.

Det er ikke nødvendig at samtaletemaene gjennomføres i kronologisk rekkefølge, men det er naturlig at noen av temaene gjennomføres før andre. De første temaene har fokus på relasjonsbygging, og deretter følger tema med fokus på motivasjon, gjennomgåelse av livshistorie, følelshåndtering, kommunikasjon, grenseutprøving og grensettende atferd, pornografi, selvdisciplin og egenkontroll. Videre er det tema som har fokus på det å gjøre opp for seg, og sist, men ikke minst; nye positive veivalg. Det sistnevnte tema har som målsetting å øke motivasjon for å bryte det negative handlingsmønsteret. Målsettingen er at ungdommene skal forstå at målene ikke trenger å være så høye, men de må være realistiske, oppnåelige, og viktige for dem selv.

Det anbefales at veilederne snakker med kollegaer om planleggingen for å sikre effektiv og kvalitativ god gjennomføring av samtaler. Det vektlegges at samtaler gjennomføres med full åpenhet i samarbeid med ungdommen.

I samtaler presenteres de unge for forskjellige typer triggere og de snakker om hvordan de kan håndtere disse. Det er viktig å koble dette til tidligere diskusjoner om forbindelser mellom tanker, følelser og adferd, og til hvordan negative tanker kan føre til negative handlinger. I samtaler snakkes det om hvilke strategier som tas i bruk for å unngå lignende hendelser i framtiden. Det legges vekt på at en kombinasjon av fysiske-, praktiske – og emosjonelle teknikker kan være til hjelp, samtidig som positivt selvsnakk og holdningsendring er det viktigste.

Forankring av prosjektet

Pilotprosjektet startet opp i januar 2021, og er basert på «*The Good Lives Model*» som er utarbeidet for å fremme personlig vekst og utvikling. Modellen tar utgangspunkt i menneskelig agens, at vi alle er målrettede og handlende aktører. Agens er kjennetegnet av evnen til å sette seg mål, lage planer og strategier, og å iverksette og evaluere disse. Hvilke mål en person setter seg, og muligheten vedkommende har for å oppnå målene, vil avhenge av samspillet mellom miljøet og tilgjengelige ressurser, og opplegget bygger på humanistisk psykologi. I samtaler legges det vekt på livsmestring, og da med utgangspunkt i hva vedkommende ønsker å oppnå, heller enn hva vedkommende vil unngå.

Mentorprogram og samtaler som verktøy overfor unge i risiko

Et samtaleverktøy som LeVel har klare likhetstrekk med ulike mentor-program beregnet for veiledning av unge som er i en risikosone for å utvikle f.eks. emosjonelle-, sosiale- og utdanningsrettede vansker og ulik kriminell atferd. Slike mentorprogram ser ut til å være mer vektlagt i land som USA enn i Norge og Skandinavia. Mentorering forstås her som den relasjonen som etableres ved gjentagende møter mellom en voksen og et ungt menneske, som pågår over tid for å støtte for eksempel personlig og/eller emosjonell vekst hos den veisøkende (Larose 2013: 151, Meyer & Bouchey 2010:68, Poon 2006: 2). De siste årene har det vært en klar økning i forskning på veiledning eller mentorering av unge som befinner seg i en risikosone (Meyer & Bouche 2010: 68-69, Tucker et al. 2019: 264). Mye av forskningen viser til at slik veiledning/mentorering, som ofte er et lavkostnadstiltak, bidrar på en positiv måte for de som veiledes (Raposa et al. 2019: 424). Forskningen vektlegger flere faktorer som kan ha betydning for veiledning med søkelys på unge som befinner seg i en risikosone.

I en studie av Grossman og Rhodes (2002: 208) rapporteres det om positiv utvikling på en rekke områder, som skoleprestasjoner, sosiale relasjoner og atferd hos unge som har deltatt mer enn et år i veiledning/mentorering. Men det er verdt å merke seg at dette ikke gjelder for unge som deltar i et kortere opplegg. Når veiledningsrelasjonen strekker seg over mindre enn tre måneder, ser det faktisk ut til å ha negativ effekt på de samme forholdene. Studien er interessant, fordi den følger et relativt stort utvalg (n=1138) unge, som deltar i et konkret mentorprogram, over et tidsrom på 18 måneder. Ungdommene blir i denne perioden undersøkt ved hjelp av et relativt omfattende selvrapporteringsverktøy (Grossman & Rhodes 2002: 203-206). Studien har et spesielt fokus på hvordan tidsfaktoren virker på en rekke av variabler knyttet til selvpoppfatning, selvverd, relasjoner og innstilling til utdanning og skole.

Videre konkluderer en studie av Meyer og Bouchey (2010: 78), der et veiledningsprogram evalueres (N=80), med at det er en positiv korrelasjon på variabelen kjønn mellom veileder og den som blir veiledet. Studien har søkelys på variabler som mestringsforventning, selvfølelse, selvpoppfattelse og forventning til skolegang og utdanning. En positiv korrelasjon på likt kjønn for veileder og den som blir veiledet, predikerer på en relativt sterk måte de målte variablene. Det er verdt å merke seg i denne sammenheng at dette gjelder spesielt for gutter.

Samtidig ser vi at en metaanalyse som inkluderte 70 mentorprogram for ungdom i risiko, viste en effektstørrelse (Cohens d) på 0.21 (Raposa et al. 2019: 436). Ifølge Cohens egne retningslinjer for effektstørrelser er dette å anse som en svak effektstørrelse (Cohen 1992, Cohen 2016, Muller 1989), men likevel faller denne innenfor det som betraktes som en middels effektstørrelse ifølge empiriske retningslinjer for universelle, forebyggende mentorprogram beregnet på ungdom (Tanner-Smith et al. 2018: 1100). Det må understrekes at i flere av studiene vises det til en høy andel deltakere som har kommet langt i en negativ utviklingsbane, noe som muliggjør en høyere effekt enn der hvor programmene er ment rent preventivt. I forhold til vår studie er dette interessant da ungdommene, som deltar i LeVel, helt klart må ha hatt en lignende negativ utvikling som ungdommene i noen av de studiene som er inkludert i metaanalysen til Raposa et al. (2019). Samlet sett kan resultater fra empirisk forskning bidra til å forklare noe av den økende oppmerksomheten slike veilednings-program har fått i praksisfeltet.

Den samme forskningen peker ofte på høy «self-efficacy» som et viktig kjennetegn hos veileder i denne type programmer. I hvilken grad en tenker at en har ferdigheter og kunnskaper til å gjennomføre en konkret oppgave, vil for de fleste ha stor betydning for evne til å utføre oppgaven. Bandura (1986: 3) omtaler dette som «self-efficacy», noe han forstår som:

« ... how people judge their capabilities to organize and execute courses of action required to attain designated types of performance.»

«Self-efficacy» vil i mange sammenhenger avgjøre hvilke oppgaver vi tar på oss, og hvor høye mål vi eventuelt setter. Det er med andre ord snakk om en dynamisk prosess som vil kunne endre seg over tid (Boat et al. 2019: 585). I forhold til veiledning ser veileders «self-efficacy» ut til å ha betydning både med tanke på kvaliteten på veiledningen, og i hvilken grad veiledningen bidrar til endring hos den som blir veiledet (Meyer & Bouchey 2010, Larose 2013, Poon 2006).

Samtale og mentorprogrammene vi her har vist til, favner vidt med tanke på hvordan samtaler foregår og hvem som er den «voksne» samtalepartneren. Det er for eksempel ikke uvanlig å bruke frivillige som voksne samtalepartnere i noen av disse programmene. Likevel finner vi at forskningen og forskningslitteraturen har overføringsverdi i denne sammenhengen, fordi samtaler her heller ikke er tenkt som behandling eller gjennomført av sertifiserte terapeuter. Det er også et sammenfallende trekk at den voksne samtalepartneren er ment å representere en trygg, voksen rollemodell, som er åpen for å ta opp tema som oppleves private og tabubelagte.

Metode

Januar 2021 ble det opprettet et pilotprosjekt for å prøve ut samtaleverktøyet. Prosjektet ble avsluttet 30. mai 2022. I denne perioden ble samtaleverktøyet brukt i samarbeid med totalt femten unge menn. Vi ønsket med denne studien å se nærmere på hvordan de ansatte opplever dette samtaleverktøyet. Hva tror de fremmer vekst og utvikling, og hva kan bli bedre? Vi hadde i denne forbindelse utgangspunkt i to problemstillinger:

- I hvilken grad opplever ansatte i friomsorgen at et samtaleverktøy kan være til støtte når de gjennomfører samtaler med gutter som er domfelte for skadelig seksuell atferd?
- Hvilken betydning mener ansatte at samtaleverktøyet har hatt for samtalerne?

Informantene vi har intervjuet har alle gjennomgått et kursopplegg med utgangspunktet i programmet. De har i ett år brukt dette verktøyet aktivt i forbindelse med samtaler de har hatt med ungdommer som er domfelte grunnet seksuelle overgrep. En av målsetningene er å forebygge nye overgrep, og om dette er tilfelle vil vi ikke få svar på før det er gått noen år. En annen målsetting er at ansatte skal få større kunnskap om tema, og samtidig kjenne seg tryggere i gjennomføringen av samtalerne.

Denne studien bygger på to semistrukturerte fokusgruppeintervjuer med til sammen fem ansatte i henholdsvis: Konfliktrådet, kriminalomsorgen og friomsorgen, samt et individuelt intervju med en tidligere ansatt i friomsorgen. Årsaken til at et intervju ble individuelt var at vedkommende var sluttet i Kriminalomsorgen, og for ikke komme i konflikt med taushetsplikt og personvern ble det bestemt at vedkommende skulle intervjues individuelt. Dermed hadde

vi også hatt intervjuer med samtlige som hadde gjennomført samtaler med ungdommene. I tillegg fikk vi tilgang til evalueringsskjema hvor saksbehandlernes besvarer spørsmål relatert til gjennomføring av opplegget fra første til siste samtale, og disse svarene ble inkludert i analysen. Deltakerne har erfaring med å gjennomføre samtaler med domfelte som soner ungdomsstraff for skadelig seksuell atferd. Av hensyn til personvern vil vi i presentasjon av funn og drøfting, omtale informantene som veiledere.

Fokusgruppeintervju kan bidra til å få frem og utdype ulike perspektiver og synspunkter når gruppemedlemmene reflekterer over et tema sammen. Selv om interaksjonen mellom gruppemedlemmene organiseres innenfor visse rammer, er det slik at når det gjelder spørsmålene som belyses, blir samtaler ofte flytende og mer spontane (Puchta & Potter, 2004).

Puchta og Potter (2004: 158) fremhever at fordelene med fokusgruppeintervjuer også dreier seg om at kompetente medlemmer i en slik gruppe ofte er bedre til å praktisere enn å beskrive med ord hva de gjør i gitte situasjoner og hvorfor. Gruppen i felleskap kan derfor ofte få frem flere og bedre nyanser enn deltakerne kunne maktet hver for seg.

Thagaard (2018: 99) fremhever at i fokusgruppeintervjuer kan en få respons fra de andre medlemmene i gruppen på de synspunkter som kommer frem. Ulempen er selvsagt at de mest dominerende stemmene fremmes i gruppen. Vi vurderte likevel at det var flere fordeler enn ulemper ved fokusgruppeintervjuer. Deltakerne i gruppene er erfarne rådgivere som har ulike erfaringer med samtaler med ungdommer, noe vi antok ville berike data. Wibeck (2010) påpeker også at metoden gir dybde og viser sammenhenger, noe som bidrar til at forskerne kan få større forståelse for hva som ligger bak informantenes tanker og erfaringer. Dette er derfor en kvalitativ metode som kan åpne for mer fyldig informasjon om et gitt tema, som i dette tilfelle er gruppemedlemmenes oppfatninger av hvordan de opplever at samtaleverktøyet virker som støtte eller hjelpemiddel i praksis.

Intervjuene ble referatført hvor den ene forskeren ledet samtalen, og den andre var referent. Referater ble umiddelbart skrevet ned etter intervjuene, noe som ga oss fyldige tekster som sammen med saksbehandlernes evalueringer dannet grunnlag for en tematisk analyse (Widerberg et al. 2019).

Presentasjon av funn

Vi har valgt å fremstille funnene ut fra følgende overordnede forhåndskategorier: målgruppe og behov, erfaringer, motivasjon, reaksjon og erkjennelse. Innen hver av disse meldte det seg diverse tema, som nedenfor gjøres rede for.

Målgruppe og behov

Synliggjør behov for gode samtaleverktøy

Unge menn gjennomfører ungdomsstraff grunnet seksuelle lovbrudd, og informantene viser til at dette for dem dreier seg om en relativt ny målgruppe. Samtalene er en del av straffegjennomføringen, og derfor obligatoriske. Rollen som samtalepartner kan derfor oppleves utfordrende, fordi en både skal være «hjelper» og «kontrollør».

I tillegg beskriver informantene unge menn som ofte strever rent emosjonelt, og som kan framstå som sosialt umodne for alderen. Flere hemmes av traumer og kognitive vansker. Det er også noen som har en svak erkjennelse av hva lovbruddet egentlig handlet om. Flere av disse opplever at de er urettferdig behandlet av politi og rettsvesen. Samtidig viser informantene til at en høy andel har negative erfaringer med utdanningssystemet, både faglig- og sosialt.

Behovet for et godt verktøy som gir ramme og innhold for samtalene med mennene, opplevdes derfor nødvendig, og informantene er positive til samtaleverktøyet. Dette begrunnes med at det gir dem større grad av trygghet, samtidig som de opplever at det er lettere å drøfte eventuelle utfordringer som oppstår når de har felles kontekst. En sier det på følgende måte:

Tidligere snakket vi ikke med de unge guttene eller mennene om det de hadde gjort. Vi visste ikke hvordan vi skulle ta tak i det. Derfor etterlyste vi mer informasjon, for vi innså jo at dette var viktig med tanke på gjentakelsesfare. Taushet hjelper ingen til bedre forståelse.

Dette samsvarer med at en annen sier følgende:

Nå våger vi å snakke med dem også om det som er traumatisk og vanskelig, og jeg føler meg tryggere i rollen som samtalepartner. Men alt avhenger av at den du snakker med har tillit til deg, så gode relasjoner er en forutsetning for at samtalene skal bli meningsfulle. Og det tar tid å bygge en relasjon. Ofte er det tiden som ikke strekker til.

Når man strever med traumehistorier som ikke er bearbeidet, og i tillegg har problemer med å forstå hva det snakkes om, reduseres evne til konsentrasjon og oppmerksomhet. Det krever mye mentale ressurser å skulle holde tilbake frustrasjon i en slik situasjon, og informantene forstår at dette kan være bak-enforliggende årsak til at noen i enkelte situasjoner kunne utvise negativ eller aggressiv atferd. En informant sier dette;

... Da tok han med seg tidligere stress inn i samtalen, og fokus på oppgavene ble vanskelig. Han kunne lett bli sint, og det var vanskelig å forutse hva han ville bli sint eller krenket av.

Dette samsvarer med det en annen påpeker:

... Vanskelig å holde den røde tråden, da han var mye borte fra avtaler, og det skjedde mye annet i livet hans som tok plass. Om dette skyldtes hans fungering eller annet, er uklart. Han fikk diagnose lettere utviklingshemmet under straffegjennomføringen. Han kom fra et land med store konflikter, og det var grunn til å tro at han hadde med seg traumer fra krigshandlinger. Han gjennomførte samtaler fordi han var pålagt dette. Fikk ikke noen direkte tilbakemelding, da han ble spurt. Han trakk bare på skuldrene.

Når informantene refererte til samtaler med gutter som har kognitive vansker, var alle enige om at dette bød på utfordringer, og en av dem påpekte følgende:

De temaene jeg snakket med ungdommen om som var undervisningspreget, fungerte best. Ungdommen har noe svak kognitiv fungering. Han har en autisme og ADHD diagnose. Samarbeidet med institusjonen han bodde på fungerte godt. De ivaretok min sikkerhet, og vi fikk låne lokale. Samtalene fungerte best når vi snakket om det som opptok ungdommen, eller hvis han selv fikk velge tema. Kunne gi ham to valgmuligheter. Vil du snakke om samtykke eller hva som er lov eller ikke lov. Når han selv valgte tema, så samarbeidet han bedre.

Informantene var enige om at det kan være utfordrende å legge til rette for gode samtaler med de som har kognitive vansker, noe som ble forklart med at både innhold og begrepsbruk er tilpasset mennesker som kognitivt sett presterer innenfor normalområdet.

Han ville ikke snakke fremtidsrettet i forhold til seksualitet. Han hadde på daværende tidspunkt bestemt seg for aldri å ha sex igjen, resten av sitt liv. Vi måtte snakke om fremtiden i hypoteser, eller på tankebasis. Det fungerte dårlig. Det fungerte bedre hvis vi snakket om andre, og drøftet hvordan andre kunne håndtere situasjonen. Han var ikke så utholdende når det gjaldt konsentrasjon over tid, og ble svært sliten etter 30 minutters samtale. Det fungerte dårlig hvis han ikke hadde hatt en rolig dag i forkant av samtalen.

De ansatte sier de må være åpne for ulike løsninger for å få gjennomført samtaler med de ungdommene som strever med evne til konsentrasjon og oppmerksomhet over tid.

Han syntes 45 minutter var for lang tid, og at jeg tok opp før mange oppgaver eller øvelser hver gang. Det ble for mye for ham. Han sa at det fungerte bedre å snakke med meg på telefonen enn å møte meg fysisk.

Hvordan virker samtaleverktøyet

De ansatte sier de setter pris på å ha et samtaleverktøy som dette til bruk i samtaler med ungdom som er domfelte grunnet skadelig seksuell atferd. Samtidig påpeker de at gjennomføringen av samtaler i seg selv kan oppleves som et inngripende tiltak overfor ungdommene. Vegring og unnvikelse både for å gjennomføre selve samtaler, og spesielt det å ta opp vanskelige temaer som seksualitet, skyld og skam, er et tema de alle berører. Under intervjuene

kommer det tydelig frem at de alle opplever et behov for aksept hos ungdommene de snakker med, noe de mener samtaleverktøyet kan bidra til.

Tidspress

De ansatte kommer inn på at tiden de har til rådighet er meget begrenset. De påpeker i denne sammenheng at programmet er omfattende, og at de derfor må velge bort noen tema for å rekke å komme igjennom. Opplegget oppleves som ressurskrevende, og flere påpeker at de også har andre arbeidsoppgaver som opptar deres tid. Om dette sier en av informantene;

Vi har noen begrensninger på denne typen tiltak på grunn av arbeidspresset. Bruk av programmet må godkjennes av leder. Det har noen ganger med kapasitet å gjøre, og ikke alltid behov, selv om dette er en viktig del av vurderingen. En bør ha en samtale i uken, men tolv er nok maks ut fra kapasitet. Ulempen er at det eies av konfliktrådet, men utføres av friomsorgen. Ressursbruken blir større enn ved andre samtaler.

Veilederne forsvarer likevel gjennomføringen av samtalene med at de opplever at de har en annen rolle enn en behandler ville hatt. De mener disse samtalene har stor betydning, og er derfor villige til å strekke seg langt for å gjennomføre på en god måte.

Vi driver ikke terapi, men en tar som rådgiver på seg noe ekstra. Man har mange andre saker som tar mye tid. Man skal tematisere videre oppfølging. Vårt er i stor grad mer et hjelpetiltak enn straff.

Når informantene likevel legger tid og ressurser i å gjennomføre samtalene, handler det om en klar opplevelse av at dette er nyttig for de det gjelder.

Informantenes rolle som samtalepartner

De ansatte har ikke avklart hvilken rolle de selv har som samtalepartner. I intervjuene omtaler de seg selv både som rådgiver, veileder, kontrollør og samtalepartner, men de er imidlertid enige om at de ikke er terapeuter.

Kompleksiteten og alvorlighetsgraden i de aktuelle sakene understøtter behovet for veiledning, noe informantene gir uttrykk for. De påpeker at de har behov for mer veiledning på hvordan de skal møte utfordringer, og da spesielt i situasjoner hvor de opplever at det er viktig å arbeide med ungdommens erkjennelse og selvinnsett.

Jeg forsøker å utfordre ungdommen på hva vedkommende kan gjøre for å unngå at atferden skjer igjen. Hva kan du gjøre for å unngå kriminalitet? Hva kan du gjøre for å få et godt seksualliv? Flere har den innfallsvinkelen at de mener de er uskyldige, eller at de justerer og mener at deler av dommen er feil. I møte med disse har veiledning vært nyttig.

Målgruppens motivasjon, reaksjon og erkjennelse

Flere av informantene påpeker at det er et dilemma at noen av guttene egentlig ikke ønsker disse samtalerne, men likevel aksepterer at de må delta fordi det er en del av straffen.

I lys av at flere har kognitive vansker, og derfor redusert evne til konsentrasjon og utholdenhet over tid, er det kanskje ikke så overraskende at de ikke er motiverte for å delta på disse samtalerne. Manglende motivasjon for å delta kan muligens også forklares med at de blir usikre eller frustrerte over at samtalerne ikke er tilrettelagt godt nok med tanke på deres evner og behov.

Informantene er imidlertid bevisste på at når det gjelder verdigrunnlag, bygger programmet på et humanistisk perspektiv. De vektlegger egenskaper som empati, kunnskap, ydmykhet og respekt, og viser alle til at relasjonen er avgjørende for hvorvidt innholdet skal kunne oppleves meningsfullt eller ikke. Om dette sier en av informantene følgende;

Domfelte var aktivt tilstedeværende under samtalerne, og spurte hvis han ikke forstod, eller lurte på noe. Han virket motivert for å lære. Han fikk i oppgave å se filmer og serier om seksualitet, som innhold i samfunnsstraffen. Noe av dette valgte han å se sammen med kjæresten, slik at de to kunne diskutere og bli enige om deres regler og rammer for deres seksualitet.

Under samtalerne kommer det fram at informantene er bevisste på at hvilket utbytte guttene har av samtalerne avhenger i stor grad av hvorvidt de er motiverte for å delta.

Jeg opplevde ham som motivert, engasjert og aktivt deltagende under samtalen. Fikk gode tilbakemeldinger. Han hadde satt pris på samtalerne, og lært nye ting om temaet. Sa at han likte samtaleformen.

I situasjoner hvor de ansatte opplevde at guttene var motiverte for å snakke med dem, opplevde de at samtalerne ble mer konstruktive eller meningsfulle. De som ikke var motiverte for å snakke om det som hadde skjedd, deltok imidlertid bare på samtalerne fordi det var en del av straffen. Når dette er situasjonen, sier informantene at samtalsituasjonen blir mer overfladisk, og flere setter ord på at de i slike situasjoner ikke berører vanskeligere eller mer sårbare tema.

Informantene er enige om at samtaleverktøyet ikke er tilpasset mennesker med kognitive vansker. De viser til at når man ikke er på bølgelengde språklig sett, er det vanskelig å tilrettelegge for en god kommunikasjonssituasjon, noe som igjen reduserer domfeltes motivasjon for å delta på samtalen.

Kulturell bakgrunn og forståelse er også noe som i stor grad påvirker ungdommenes motivasjon og reaksjon. Det kan virke både positivt og negativt. På den ene siden er det friggjørende å kunne snakke om tema man i egen kultur opplever som tabubelagte, men samtidig er det slik at kulturelle verdier og uttrykk ofte er dypt rotfestet i de fleste, og dette kan by på utfordringer. Om dette sier en av informantene;

Fremtiden, og hva som ville være hensiktsmessig for ham som voksen person. Vi brukte mye tid på å snakke om verdispørsmål. Hvem vil du være som mann, og hvordan ønsker du å behandle kvinner. Han hadde utenlandsk opprinnelse, og fra en kultur der flerkoneri var tillatt. Hvordan samsvarer dette med norske verdier og lover, og hans ønsker for fremtiden?

Informantene viser til at det ofte kan være snakk om gutter som har opplevd nederlag allerede i tidlig skolealder. Dette samsvarer med at en studie i syv norske fengsler viser at seks av ti innsatte ikke hadde noen venner på ungdomsskolen, og sju av ti oppgir at det teoretiske arbeidet på ungdomsskolen var for vanskelig (Amundsen 2011).

Samtidig viser en av informantene til at de som strever med psykisk helse også kan bli fulgt opp av ambulerende team, men i slike situasjoner får hun lite informasjon om hva de gjør eller tenker. Når det gjelder spørsmål om psykisk helse, har hun rett i at det er store forskjeller mellom innsatte og befolkningen for øvrig, da en høy andel strever med alvorlig depresjon, angst og rusproblematikk (Amundsen 2006, 2007, 2011b). Når informantene etterspør mer kunnskap om tema som dette, er det derfor god grunn til å ta dem på alvor.

Drøfting

I Stortingsmelding nr. 37 (2007-2008) står det allerede i forordet at straff som virker er avgjørende for å bekjempe kriminalitet og trygge samfunnet. Straffen må være slik at tilbakefallet til ny kriminalitet reduseres, noe som betyr at det må jobbes for å bedre rehabilitering. Det påpekes samtidig at dersom vi skal oppnå dette, kreves det gode virkemidler både innenfor og utenfor fengsel.

Et argument i denne forbindelse er at det kan være et problem at unge med kognitive vansker soner sammen med eldre som har begått alvorligere voldshandlinger. Til tross for at det presiseres at ansatte skal forebygge at innsatte utsettes for press eller sosial kontroll fra andre innsatte, er dette ofte situasjonen for unge gjengangere i norske fengsler (Amundsen, 2008). Det er derfor viktig å merke seg at den norske regjeringens klare målsetting ikke bare er at straff skal gjennomføres slik at færre begår nye kriminelle handlinger etter soning, men at det samtidig presiseres at straffegjennomføring ute i samfunnet er mer effektivt for rehabilitering enn fengsel (St. meld. nr. 37 (2007-2008)).

Dette er positivt, men det forutsetter at tiltak utenfor fengsel er konstruktive og målrettede, slik at de det gjelder kan få reelle muligheter til å bryte et uheldig atferdsmønster. I lys av dette er det verdt å merke seg at samtlige av informantene mener de med dette programmet har fått støtte til å møte domfelte gutter på en mer profesjonell måte enn det de kunne tidligere.

«Self-efficacy»

Informantene er således positive til dette samtaleverktøyet, noe de også begrunner med at de på denne måten lettere kan snakke med kollegaer om mulige utfordringer siden de nå har en felles kontekst. Samtidig er det

positivt at de står fritt til å velge tema som er aktuelt for den enkelte, slik at de kan skreddersy samtalene til den enkelte ungdom. På denne måten sier de at det blir det bedre flyt i opplegget, noe som gjør at samtalene oppleves meningsfulle.

Informantene viser til at de tidligere ikke snakket med ungdommene om overgrep og grensesetting, men at de nå våger å snakke åpent om det som har skjedd. De etterlyser imidlertid en faglig støtteperson de kan kontakte når de møter på utfordringer de er usikre på hvordan de skal håndtere.

Selv om samtalene ikke er ment å være terapeutiske, er målsettingen at de skal oppleves som en god psykososial støtte. Dette betyr at mennene må føle seg ivaretatt og trygge, noe som er avhengig av at relasjonen til samtalepartnern er så god at de også kan snakke åpent om veien videre etter soning.

Når informantene viser til at de grunnet opplæring i bruk av samtaleverktøyet føler seg sikrere i møte med ungdommene, er dette verdt å merke seg. De mener de selv framstår som tryggere, mer autentiske og støttende kommunikasjonspartnere, noe som forhåpentligvis fører til at samtalene oppleves som mer konstruktive og meningsfulle for målgruppen.

Som tidligere nevnt dreier «self-efficacy» seg om i hvilken grad en opplever at en har ferdighet og kunnskap til å gjennomføre en oppgave, noe som har stor betydning for hvordan man utfører den. Dette samsvarer med at Meyer og Bouchev (2010: 68-69) viser til at «self-efficacy» har betydning for kvaliteten på veiledningsprosessen, noe som igjen øker sannsynligheten for at straffetiltaket kan bidra til at den domfelte får mulighet til å bryte med sitt eventuelle negative handlingsmønster.

Kognitive vansker

Når det gjelder gutter med kognitive vansker, framgår det at informantene er usikre på hvorvidt de alltid forstår innholdet i det som blir kommunisert. Kognitive vansker har tett sammenheng med redusert evne til konsentrasjon og utholdenhet over tid, noe flere av informantene også påpeker. De viser til at det enkelte ganger kan være vanskelig å forstå hvilket nivå en bør legge samtalen på, eller hvordan en god samtale bør tilrettelegges for at en skal nå inn til den det gjelder.

Informantene er enige om at det er behov for å kunne ta i bruk flere virkemidler med tanke på å nå inn til disse guttene på en måte de forstår. Når noen viser til at bruk av film kan være et av flere virkemidler, påpeker de samtidig at her er det også snakk om store variasjoner med tanke på mulighet for refleksjon og bearbeidelse av innhold og budskap.

Det er verdt å merke seg at informantene viser til at det er vanskelig å gjennomføre konstruktive samtaler når samtalepartner ikke forstår hva det snakkes om grunnet språklige utfordringer eller kognitive vansker. I slike tilfeller må det legges til rette for mer praktisk orienterte samtaler med utgangspunkt i konkrete bilder eller gjenstander av kroppsdeler og situasjoner. Film, drama

og rollespill kan gjøre det lettere å forstå hva som menes med grensesetting og grenseoverskridende atferd.

At informantene etterlyser en fagperson de kan støtte seg på i utfordrende situasjoner, er verdt å merke seg i lys av at empatibasert stress er en velkjent utfordring for terapeuter som behandler mennesker med skadelig eller problematisk seksuell atferd (Hackett 2006, Willis et al 2018). Det kan være utfordrende å forholde seg til mennesker som har vært utsatt for mye stress tidlig i livet, for mange av disse vil ha høy produksjon av hormonet kortisol som senere kan utløses i situasjoner hvor de opplever moderat eller høy grad av stress. Dette kan føre til utfordringer med tanke på affektregulering og søvnvansker (Kvillo 2015: 164), et tema som noen av informantene berører.

For informantene som møter slike reaksjoner kan det være avgjørende å ha kjennskap til traumehistorier som ikke er gjennomarbeidet, og flere påpeker at det hadde vært en fordel om de fikk kjennskap til hvilke tiltak som eventuelt er satt inn tidligere, fordi dette i større grad kan sikre at guttene opplever at det er mening og sammenheng i temaene som tas opp.

Psykisk helse

Det er lett å forstå at informantene mener det kan være vanskelig å berøre tema som skam- og skyldfølelse, siden dette er tett knyttet opp mot om identitet og selvfølelse. Skam bearbeides ofte med en indre årsaksforklaring. Spesielt når det som ble bearbeidet ligger langt tilbake i tid, er det mange som er blitt fortrolige med en årsaksforklaring de kan leve med. I lys av dette er det verdt å merke seg at Farstad (2016) viser til at det å kjenne på skam er ensomt, og mennesker kan derfor isolere seg sosialt, og søke seg bort fra det sosiale fellesskapet.

Ensomhet, selvmordstanker og angst er utbredt blant mannlige domfelte (Amundsen 2011b). Dette er noe informantene også er opptatt av, og de etterlyser større kunnskap om hvordan de skal møte mennene på en god måte. Samtidig er de opptatt av hvordan de skal forholde seg til situasjoner hvor overgrepene har rammet søsken eller andre i nær familie. I slike situasjoner forsterkes kanskje ensomhet og skamfølelse av at de står i fare for, eller allerede har mistet et nært sosialt nettverk. Farstad (2016) viser til at skammens språkløshet kan gjøre ensom i både nære og intime relasjoner, men også i det terapeutiske rom. Den destruktive skammen, kan føre til at selvet ikke oppleves som verdig andres kjærlighet og respekt. Samtidig kan ensomheten relateres til at manglende ordforråd, blir et hinder for kontakt. Å finne et språk som formidler det eksistensielle «jeget», kan by på utfordringer, noe også informantene påpeker.

Miller (2008) viser til at når behovet for respekt, speiling, forståelse og sympati blir undertrykt i overlevelsens tjeneste, mister mennesket muligheten til bevisst å erfare egne følelser som sinne, angst, ensomhet og hjelpeløshet. Hun påpeker at skammen således kan bli et kommunikasjons hinder som knyttes til den språkløse skammen.

Skadelig seksuell atferd skjer imidlertid aldri i et vakuum, men atferden er relatert til faktorer i og utenfor personen det gjelder, og kognitive vansker kan være en av flere faktorer (Sørensen 2023: 256). Det er imidlertid mye som taler for at mennesker med kognitive vansker er overrepresenterte blant innsatte befolkningen generelt. Søndena med flere (2008) fant at rundt ti prosent av de innsatte har utviklingshemming. Samtidig viser studier at tre av ti innsatte i norske fengsler har indikert ADHD, og blant gjengangerne, her definert som de som har sittet inne tre ganger eller mer tidligere, gjelder dette fire av ti (Amundsen 2008).

Når informantene påpeker at kulturbakgrunn kan være en barriere, nevnes spesielt sosial kontroll, æresrelatert vold og kjønnsroller. Vi forstår informantene slik at man må være bevisst på hvilken referanseramme samtalepartneren har. Selv om kultursensibilitet ikke er forenlig med at man anerkjenner holdninger som ikke er juridisk holdbare, er det en fordel å kjenne til bakenforliggende faktorer som kan påvirke holdninger og meninger som fremmes i løpet av samtalene.

Vi har alle en kulturbakgrunn, og en høy andel av de som begår overgrep i ung alder har selv vært offer for vold og overgrep. I noen familier er vold og overgrep noe som går igjen i generasjoner, og på denne måten preges også familiekulturen. Siden en høy andel av de som begår overgrep selv har vært utsatt for overgrep i tidlig alder, er det som informantene nevner viktig å vite om guttene de jobber med også selv er ofre. Vi vet at en høy andel av de som begår overgrep også er offer, og ofte kan gutter engste seg for å stå fram med egen overgrepshistorie, fordi de har en oppfatning om at offerrollen harmonerer dårlig med forventninger om at menn skal være sterke og tøffe (Amundsen 2017).

Når traumehistorier ikke blir bearbeidet, kan posttraumatisk stress føre til en form for dissosiasjon (Mangal, 2008). Hansell og Damour (2008) viser til at dissosiasjon også blir karakterisert som hukommelsessvikt, kortvarig forvirring, hypnotisk transe eller endret personlighet. Videre viser Blaustein et al. (2007) til at dette kan føre til tanker uten følelser eller følelser uten tanker, manglende bevissthet om kroppslige sanseopplevelser, eller manglende bevissthet om gjentagende atferd. Dissosiasjon kan forstås som tapet av personens kontakt med seg selv og omverden, noe som kan vise seg ved at personene det gjelder framstår som om de er «utenfor seg selv». God kunnskap om bakenforliggende faktorer vil med stor sannsynlighet, slik informantene påpeker kunne bidra til mer reflekterte samtaler. Men berøres så sensitive tema, er det som de også påpeker, behov for at man har nok tid til rådighet.

Tidspress

Dette er verdt å merke seg i lys av at informantene viser til at det varierer sterkt hvor mange samtaler de får tid til å gjennomføre. De er klare på at det er behov for innledende samtaler for å bygge gode relasjoner, noe som kan ta tid. Samtidig er det begrenset hva man kan få ut av seks til åtte samtaler

over en kortere periode. Muligens er dette den største utfordringen de står overfor med tanke på at samtalene skal oppleves meningsfulle.

I denne sammenheng er det verdt å merke seg at fra overgrepet ble begått til straffegjennomføringen blir gjennomført, kan det gå fra ett til fire år. Dette er en lang periode i et ungt menneskes liv, og mange vil nok i denne perioden jobbe aktivt med å legge traumehistorien bak seg. I en slik situasjon er det lett å forstå at denne type samtale kan vekke frustrasjon, angst eller sinne.

En relativt høy andel av de som begår overgrep mot andre har selv vært utsatte for overgrep som barn, noe som betyr at flere av mennene sitter med egne ubearbeidede traumehistorier. Dette betyr at menn som begår overgrep mot andre, selv kan streve med egne ubearbeidede traumehistorier (Amundsen 2018a), og for noen kan grensen mellom kjærlighet og seksualitet være uklar, spesielt når en nær tilknytningsperson har vært overgriper. Samtaler om skam- og skyldfølelse bør derfor også berøre eventuelle egne overgrepshistorier. I slike situasjoner bør man som veileder ha kunnskap om traumer og traumebehandling. I denne sammenheng har informantene et poeng når de etterlyser et sikkerhetsnett i form av profesjonelle spesialister som kan bistå med råd og veiledning.

Avslutning

Gjennomføring av fengselsstraff skal bygge på et humanistisk menneskesyn, prinsippet om rettssikkerhet og likebehandling, og om at en har gjort opp for seg når straffen er sonet. Soningen må ha et hensiktsmessig innhold, og alle tiltak må være basert på dokumentert kunnskap. Samtidig påpekes det at nye tiltak som prøves ut, skal være gjenstand for evaluering, slik dette prosjektet nå er.

Selv om en konstruktiv evaluering av samtaleverktøyet også vil være avhengig av hvor meningsfullt de domfelte opplever at disse samtalene er, er det ingen tvil om at det å snakke med de det gjelder om det som har skjedd, er bedre enn å møte dem med taushet slik man tidligere har valgt å gjøre. Dette åpner spesielt for en mulighet for domfelte som ikke har blitt fulgt opp av andre hjelpeinstanser før soningsgjennomføringen startet.

Straffegjennomføringsloven gir ulike muligheter for å gjennomføre ubetinget fengselsstraff utenfor fengsel. For enkelte grupper kan denne type straffegjennomføring ha en særlig god effekt med tanke på rehabilitering. Når det i St.meld. nr. 37 påpekes at skillet mellom fengsel og friomsorg må bygges ytterligere ned, fordi målsettingen er at friomsorgskontorene i framtiden vil få en større del av ansvaret for straffegjennomføringen, påpekes det samtidig at det er behov for kompetanseutvikling og organisasjonsutvikling i hele kriminalomsorgen.

Denne evalueringen er et forsøk på dette, men det er likevel liten tvil om at når det gjelder skadelig seksuell atferd, er dette et tema vi fortsatt har for lite kunnskap om. I denne forbindelse er det verdt å merke seg at det i

Stortingsmelding nr. 37 (2007-2008) presiseres at kriminalomsorgen i større grad bør satse på rehabiliterende tiltak. Selv om det hadde vært positivt om det hadde vært åpnet for større grad av medbestemmelse, bedre tidsrammer og større grad av individuell tilpasning, tyder funnene i denne studien på at dette er et viktig hjelpemiddel å ha med i verktøykassen.

Hovedmålsettingen med organisasjonsutvikling er å gi den enkelte organisasjon større «problemløsende kapasitet», slik at den i større grad selv blir i stand til å utvikle sin egen praksis (Dalin 1994). Kriminalomsorgen Region Sør har med dette samtaleverktøyet gitt sine ansatte en mulighet til å møte gutter eller unge menn på en mer konstruktiv måte enn tidligere.

Kontaktoplysninger

Marie-Lisbet Amundsen: e-mail: Marie.L.Amundsen@usn.no

Litteraturliste

- Amundsen, M-L. (2006). Innsatte og psykisk helse, *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*. 2: 181-192. *Innsatte og psykisk helse*
- Amundsen, M-L. (2007). Gjengangerne i norske fengsler. *Spesialpedagogikk*.1: 30-36. *Gjengangere i norske fengsler*
- Amundsen, M-L. (2008) Gjengangerne, identitet og selvfølelse, *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*. 2: 192-297.
- Amundsen, M-L. (2011) Innsattes opplevelse av ungdomskolen, *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, Nr. 6; 424-336. http://www.marie-lisbet.no/wp-content/uploads/2014/08/Innsatte_ungdomsskole.pdf
- Amundsen, M-L. (2011b) Kjønnforskjeller i psykisk helse i norske fengsler, *Nordisk Tidsskrift for Helseforskning*, 7.årg. nr.2:3-15. http://www.marie-lisbet.no/wp-content/uploads/2014/08/kjonnforskjeller_psykisk_helse.pdf
- Amundsen, M-L. (2018). Gutter med problematisk eller skadelig atferd under barnevernets omsorg. *Psykologi i kommunen*. 35-44.
- Amundsen, M-L. (2018b). Sinte gutter gråter ikke. *Psykologi i kommunen*, Nr. 3. 2018:11-21. <https://utdanningsforskning.no/artikler/2018/sinte-gutter-grater-ikke/>
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: the exercise of control*. New York, Freeman
- Barstad, B. (2023) De brysomme.I: Dahl, N.C. red. (2023). *Skyldig? Funksjonshemmedes møte med strafferetten*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Blaustein, M., Cloitre, M., Cook, A., Derosa, R., Ford, J. & Hubbard, R. (2007). Complex trauma in children and adolescents. Retrieved from the National Child Traumatic Stress Network website: http://www.nctnet.org/nctsn_assests/pdf/edu_materials/ComplexTrauma_All.pdf.
- Boat, A. A., Weiler, L. M., Bailey, M., Haddock, S. & Henry, K. (2019). Mentor's self-efficacy trajectories during a mentoring program for at-risk adolescents. *The Journal of Primary Prevention*, 40: 575-589.
- Cohen, J. (1992). Statistical power analysis. *Current directions in psychological science*, 1: 98-101.
- Cohen, J. (2016). A power primer.
- Dalin, P. (1994). *Utdanning for et nytt århundre*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Farstad, M. (2016). *Skam: Eksistens, relasjon, profesjon*, Cappelen Damm Akademisk.
- Grossman, J. B. & Rhodes, J. E. (2002). The test of time: Predictors and effects of duration in youth mentoring relationships. *American journal of community psychology*, 30: 199-219.

- Hackett, S. (2006). Towards a resilience -based intervention model for young people with harmful sexual behaviours. I: Erooga, I.M. & Masson, H. red. *Children and young people who sexually abuse others.; Current developments and practical responses*. (2. Utg.) Routledge.
- Hansell, J. & Damour, L. (2008). *Abnormal Psychology*. New Jersey, John Wiley & Sons.
- Kvello, Ø.(2015). *Barn i risiko*. Oslo, Gyldedal.
- Larose, S. (2013) Trajectories of mentors' perceived self-efficacy during an academic mentoring experience: What they look like and what are their personal and experimental correlates? *Mentoring & Tutoring: Partnership in Learning* 21: 150-174.
- Mangal, S. (2008). *Abnormal psychology*, Sterling Publishers Pvt. LTd.
- Meyer, K. C. & Bouchey, H. A. (2010). Daring to DREAM: Results from a mentoring programme for at-risk youth. *International Journal of Evidence Based Coaching & Mentoring*, 8.
- Miller, A. (2008). *The drama of the gifted child: The search for the true self*, Basic books.
- Muller, K. (1989). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. Taylor & Francis.
- Poon, R. A model for servant leadership, self-efficacy and mentorship. *Proceedings of the 2006 Servant Leadership Research Roundtable*, 2006. Regent University Virginia Beach, VA, 1-13.
- Puchta, C. & Potter, J. (2004). *Focus group Practice*. SAGE Publications
- Raposa, E. B., Rhodes, J., Stams, G. J. J., Card, N., Burton, S., Schwartz. S., Sykes, L. A. Y., Kanchewa, S., Kupersmidt, J. & Hussain, S. (2019). The effects of youth mentoring programs: A meta-analysis of outcome studies. *Journal of youth and adolescence*, 48: 423-443.
- Stortingsmelding nr.37 (2007-2008). *Straff som virker-mindre kriminalitet-tryggere samfunn*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-37-2007-2008-/id527624/?ch=1>
- Strømsvik, C.L., Eide, A. K., Andrews, T. M. & Gustavsen, A. (2016). *Stemmer kartet med terrenget? Underveisrapport fra en følgeevaluering av ungdomsstraff og ungdomsoppfølging*. Bodø: Norlandsforskning
- Søndenaa, E., Rasmussen, K., Palmentierna, T. & Nøttestad, J.A. (2008). The prevalence and nature of intellectual disabilities amongst Norwegian prisoners . *Journal of Intellectual Disabilities Research*. 52 (12): 129-1137.
- Sørensen, D. (2023). Jeg bare lekte med dem. I: Dahl, N.C. red. *Skyldig? Funksjonshemmedes møte med strafferettspleien*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitative metoder*. Bergen, Fagbokforl.
- Tanner-Smith, E. E., Durlak, J. A. & Marx, R. A. (2018). Empirically based mean effect size distributions for universal prevention programs targeting school-aged youth: A review of meta-analyses. *Prevention Science*, 19: 1091-1101.
- Tucker, S., Meloy, M., Napolitano, L., Storrod, M. L. & Curtis, K. (2019). Mentoring vulnerable youth in one of America's most dangerous cities: From violent streets to university classrooms. *Youth justice*, 19: 262-277.
- Wibeck, V. (2010). *Fokusgrupper; om fokuserade gruppeintervjuer som undersøkingsmetod*. Lund, Studentlitteratur.
- Widerberg, K., Johannessen, L. E., Witsøe Rafoss, T. & Rasmussen, E. (2019). *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Oslo, Universitetsforlaget
- Willis, G.M., Prescott, D.S., & Levenson, J.S. (2018). Prooting therapist longevity; Exploring sexual offending treatment provider's experiences of workplace support. *Journal of Sexual Aggression*. 24(3): 311-325. <https://doi.org/10.1080/13552600.2018.1528794>